

בס"ד, י"ג חשוון התשפ"ז

בכורות ל"ו – נאמנות על מומי בכור ומעשר והתרת בכור בשלושה בני הכנסת

שאלות:

1. דן שמע מנחום שהבכור נפגם מעצמו, ומעיד על כך. האם אפשר לסמוך עליו?

עדות על מומי בכור

בהמשך לדיון בנאמנות עדות על בכור בעל מום, הגמרא שואלת האם עד מפי עד (עד ששמע מאחר) כשר להעיד על מומי בכור שלא נעשו בכוונה?
רב אסי אסר ו**רב אשי** התיר. **רב אסי** הקשה מבריייתא שאומרת ש"אין עד מפי עד כשר אלא לעדות האשה" (שבעלה מת), ו**רב אשי** ענה שצריך לשנות את הבריייתא "אלא לעדות שהאשה כשרה לה", ובבכור גם אשה כשרה להעיד, כי הלכה כ**רשב"ג** אפילו בנו ובתו כמו שראינו.
רב יימר הכשיר עד מפי עד בבכור, ו**מרימר** קרא עליו בלשון גנאי "יימר שרי בוכרא", וההלכה שעד מפי עד כשר.

רבי אילעא אמר שאם לא היו מוחזקים שהבעל חיים בכור, וכהן אמר שהוא בכור ושמעו עמו והעיד שהמום לא הוטל בכוונה, הוא נאמן, כי "הפה שאסר הוא הפה שהתיר".
הגמרא שואלת מה חידש, הרי המשנה אומרת שאשה שאמרה "אשת איש הייתי וגרושה אני" נאמנת, כי "הפה שאסר הוא הפה שהתיר"! ועונה שהיינו חושבים שכהן מחוייב לפנות לחכם, כי הוא לא אוכל קדשים תמימים בחוץ כי הוא מפחד מדין כרת (אצל האשה אין הבדל בין חומרת המעשה אם היתה שותקת), ולכן אין כאן "הפה שאסר". **רבי אילעא** חידש שהוא נאמן, כי אילו הוא הטיל את המום, היה יכול להטיל מום ניכר ולאכול ואז לא היה לו צורך לפנות לחכם, והוא היה עוקף את דין הכרת.

מר בר רב אשי הקשה מה ההבדל משוכר שהלך בדרך שהמשכיר אסר עליו ללכת בה בגלל מים וחמורו מת. השוכר טען שלא היו שם מים ו**רבא** האמין לו, כי היה יכול לומר שהלך בדרך המותרת ("מה לו לשקר"), ו**אביי** אמר שידוע שיש שם מים, ובמקום ודאות לא אומרים "מה לו לשקר", ואותו דבר אצלינו מאחר והכהנים נחשדו לשקר, וזה חשד ודאי אז למה מאמינים לו? הגמרא מתרצת שבבכור יש רק חשש וזה לא ודאי, ובמקום חשש כן אומרים "מה לו לשקר".

הגמרא מביאה מעשה דומה למעשה במסכת ברכות, של**רבי צדוק** הכהן, שנקרעה שפת בכורו משעורים שאכל מהסל. הוא שאל את **רבי יהושע** האם מבחינים בין כהן חבר לכהן עם הארץ בנאמנות על מומים, ו**רבי יהושע** ענה שכן. **רבן גמליאל** ענה לו שלא, ואמר לו שימתין עד שיעלו בעלי התריסין (תלמידי חכמים) לבית המדרש.
כשנכנסו, **רבי צדוק** שאל שוב את **רבי יהושע**, והוא ענה שלא, ו**רבן גמליאל** אמר לו לעמוד על רגליו ושיעידו בו. **רבי יהושע** הודה שאמר כן וחזר בו, שאילו **רבי צדוק** היה מת יכול היה להכחיש, אבל כששניהם חיים לא יכול. **רבן גמליאל** דרש ו**רבי יהושע** נשאר עומד עד שהעם רינן ואמרו לחוצפית המתורגמן לעצור ולהפסיק לתרגם, והוא הפסיק.

2. נועם כהן אומר שקיבל מישראל בכור שכבר היה בעל מום. האם להאמין לו?

נאמנות כהן שקיבל בכור עם מום

○ המשנה אומרת שהכהן נאמן לומר "הראיתי בכור זה לחכם ובעל מום הוא", ובלבד שיש לו עדים שהמום לא הוטל בכוונה. רב יהודה אמר בשם רב שהכהן נאמן גם לומר "ישראל נתן לי בכור זה במומו", כי בדבר שעשוי להתגלות (אפשר לשאול את הישראל) אנשים לא משקרים. רב אשי ניסה להוכיח את הדין הזה מהמשנה שהכהן נאמן לומר שהוא הראה את המום לחכם, אבל הגמרא דוחה את הניסיון: כי במשנה הוא נאמן משום שכהן מפחד לאכול קדשים בחוץ, ולא בגלל שהדבר עשוי להתגלות, אבל בדין של רב ייתכן שהוא הטיל את המום בעצמו כי הוא חשוד על כך, ולכן גם משקר לגבי הישראל שנתן לו אותו.

רב שיזבי הקשה ממשנה שאומרת ששליח שלא נאמן על המעשר גם לא נאמן לומר שקנה מאדם נאמן שמעשר את פירותיו, למרות שאפשר לברר את דבריו! הגמרא מתרצת שהוא יכול לתרץ ולומר שלפי דעתו חשב שהמוכר נאמן. הגמרא מנסה לסייע לדין מהסיפא של אותה משנה, שבה השליח נאמן כשאמרו לו לקנות מאיש פלוני, כי ברור שאפשר לברר, אבל הגמרא דוחה את הניסיון: שם הוא נאמן כי הוא מפחד שהמשלח יתבע אותו, אבל כהן לא מאד חושש שיבררו אצל הישראל אם הוא משקר.

רבי ירמיה בר אבא שאל מנין לרב יהודה שהכהן נאמן לומר שקיבל מישראל, ואמר שהוא לימד את גידול וגידול לימד את רב יהודה, אבל בנוסח אחר: שישראל נאמן לומר "בכור זה נתתי לכהן במומו". הגמרא שואלת מה החידוש, הרי זה פשוט, ועונה שהדין נצרך בטלה שהיה קטן והגדיל בינתיים, שהיינו חושבים שלא בטוח שהוא מזהה נכון שזה הטלה הזה ולא יוכל להעיד.

בסורא שנו את המימרא של רב יהודה בגירסה האחרונה של רבי ירמיה שישראל נאמן, ובפומבדיתא בגירסה הראשונה, שאפילו כהן נאמן, וכך ההלכה. הגמרא מספרת שרפרם נתן לכהן בכור בלי מום, והכהן הטיל בו מום. כשרפרם חלה בעיניו הכהן הביא אליו את הבכור בתקווה שרפרם לא יזהה את הבכור, ואמר "ישראל נתן לי אותו במומו", ורפרם פקח את עיניו בכח והכיר אותו. ובכל זאת לא חשש לנאמנות שאר הכהנים, כי אמר שזה כהן חצוף ושאר הכהנים לא חצופים. הגמרא גם מספרת שבכור שרוע (עינו אחת גדולה ואחת קטנה) בא לפני רב אשי, והוא אמר שאין לחשוש, אפילו אם המביא כהן, כי הוא נולד כך. רבינא אמר שרב יהודה אמר שאין רואים בכור של ישראל אלא אם כן כהן עמו, שמא הישראל יגזול את הבכור וישחט לעצמו. רב אשי ענה שכשהמום מובהק, ובכל זאת הישראל הביא אותו לחכמים כדי לכבדם, הוא בוודאי לא יגזול את הכהן.

3. רמי הפריש מעשר בהמה ואומר שהמעשר נפגם מעצמו. אפשר להאמין לו?

נאמנות על מומי מעשר בהמה

○ המשנה הבאה אומרת שהכול נאמנים על מומי מעשר בהמה, ואפילו הבעלים. הגמרא מסבירה שהוא יכול היה להטיל מום לפני ההפרשה, ומקשה שהוא לא יודע איזו בהמה

תהיה העשירית, ואסור לו לבחור אחת בכוונה, כי "לא יִבְקֹר בֵּין טוֹב לְרָע"! ועונה שהוא יכול היה להטיל מום בכל העדר.

4. לבכור של אבי נקטעה יד ואין בעיר מומחה. האם שלושה מבית הכנסת יכולים להתיר אותו?

התרת בכור בשלושה בני הכנסת

- המשנה הבאה אומרת שבכור שנשמית עינו, נקטעה ידו או נשברה רגלו שזה מום פשוט ומובהק, ישחט על פי שלושה בני הכנסת (אנשים שאינם חכמים), ו**רבי יוסי** אמר שאפילו יש שם עשרים ושלושה אינו נשחט אלא על פי מומחה.
- רבי שמלאי ורבי יהודה נשיאה** אמרו בשם **רבי יהושע בן לוי** שבחוץ לארץ, ששם בכור לא עומד להקרבה אפילו בזמן המקדש, מתירים בשלושה בני הכנסת.
- רבא** אמר שרק במומים מובהקים. הגמרא שואלת מה החידוש בדברי **רבא**, הרי זה הדין של **תנא קמא** במשנה, ועונה שמהמשנה היינו חושבים שבחוץ לארץ אפילו במומים לא מובהקים, ו"מובהקין" במשנה בא רק להראות עד כמה **רבי יוסי** מחמיר שהוא לא מתיר אפילו מובהק אלא בחכם.
- רב יהודה** אמר בשם **רבי ירמיה בר אבא** (ספק בשם **רב** ספק בשם **שמואל**) ששלושה מתירים את הבכור רק במקום שאין מומחה.
- הגמרא שואלת מה החידוש, הרי המשנה אומרת כך, ועונה שמהמשנה היינו חושבים שגם במקום שיש מומחה. **רב חייא בר עמרם** אמר ששלושה מתירים בכור במקום שאין מומחה, ושלושה מתירים נדר במקום שאין חכם. (ורב **נחמן** אמר על עצמו בתחילת הדף הבא שהוא דוגמה לחכם).
- בתחילת הדף הבא הגמרא אומרת שהדין בבכור בא להוציא מדעת **רבי יוסי**, והדין בנדר מדעת **רבי יהודה**, שאמר שכשמפירים נדר בשלושה אחד מהם חייב להיות חכם.